

Osnovni problemi reforme delniškega prava.

Dr. Kobè Božidar, sodniški pripravnik.

(Nadaljevanje.)

IV. Deformacija organizacije delniške družbe.

11. V življenju je nastopila vsestranska deformacija organizacije delniške družbe v popolnem nasprotju z osnovnimi idejami delniškega prava.

Po zakonodavčevi zamisli naj bi bil ustroj delniške družbe demokratičnega značaja. Lahko bi rekli, da je delniška družba zasnovana po vzgledu demokratične republike.¹⁵ Najvišja normativna, poslovodstvena in nadzorna oblast naj bi bila osredotočena v skupščini,¹⁶ kjer naj izvršujejo delničarji svoje temeljne pravice, to je: odločajo o vseh temeljnih vprašanjih, ki se tičejo družbe ter dajejo osnovne smernice za bodoče poslovanje. Tako določa tudi zakon na splošno položaj skupščine z besedami: „Svoje pravice v družbenih stvareh, zlasti kar se tiče vodstva poslov, preskušnje letnih sklepnih računov in uporabe čistega dobička izvršujejo delničarji na skupščini delničarjev, kolikor zakon ne ureja drugače“ (§ 251 ntz., čl. 224/1 Tz).

O skupščini se navadno govori kot o vrhovnem organu¹⁷ delniške družbe, toda po krivici, kajti to mnenje o najvišjem organu ni v skladu z dejanskim položajem, ki ga ima skupščina v družbi. Ona namreč predstavlja skupnost delničarjev kot pravih gospodarjev družbe in ima

¹⁵ To paralelo med ustrojem delniške družbe in demokratično organizacijo države je nazorno prikazal zlasti Bondi, *Die Rechte der Aktionäre*, 1930; tudi Donati, *L'invalidità della deliberazione di assemblea delle società anonime* 1937, 3 sl.; značilna je definicija dd. Gaillard-a, *La société anonyme de demain*, 1932, 7: „La société anonyme est une pure société de capitaux constitué sous la forme d'une république parlementaire.“

¹⁶ Škerlj, *Nadležnost skupštine kod privrednih zadruga*, *Pravosude*, 1940, 88.

¹⁷ Gierke, *Genossenschaftstheorie und die deutsche Rechtsprechung*, 1887, 678; Lehmann, *Das Recht der Aktiengesellschaften*, 1904, II, 154; Staub-Pinner, *Kommentar zum HGB*, 1926, 325; Fischer, *Die AG*, in *Ehrenberg's Handbuch*, 1916, III, s. I, 183; Müller-Erbach, *Deutsches Handelsrecht*, 1927, 268; J. v. Gierke, *Handelsrecht*, II, 1941, 5. izd. 238; Pisko, *Lehrbuch des österreichischen Handelsrechts*, 1923, 393.

zato pravico odločati o vseh temeljnih vprašanih družbinega življenja.¹⁸ Zato skupščina ni organ v pravem pomenu besede, ampak je delniška družba v svoji celoti. Vsaka skupščina je takorekoč nadaljevanje ustanovne skupščine in če tvori v začetku skupnost ustanavljaljajočih odločilno oblast, ki odloča o ustanovitvi družbe, potem ne moremo razumeti, zakaj naj bi postala skupščina organ. Kako more oblast organa iti celo do prestanka organizma, katerega del je? Odločilno je namreč dejstvo, da skupščina ne kontrolira samo poslovanja uprave, potrjuje bilanco ter račun dobička in izgube, določa višino dividende, postavlja in odslavlja druge družbine organe, ampak odloča o fuziji, zlasti pa o ev. prestanku družbe.

Glavne razlike, ki ločijo skupščino od pravih družbinih organov so tele:

a) skupščina imenuje druge družbine organe, toda ni imenovana od nikogar; je torej po zakonu originarnega značaja;

b) organi odgovarjajo za svoja dejanja družbi in delničarjem, skupščina ni odgovorna niti družbi niti družbinim organom (razen ev. vsaj posredne odgovornosti večine manjšini za zlorabo glasovalne pravice);

c) skupščina spreminja v mejah zakona pravila ter ureja in odreja v glavnih potezah dolžnosti in pravice družbinih organov; njej nihče — razen zakona in pravil, ki jih sklene sama, — ne omejuje pristojnosti;

d) skupščina odloča zlasti o prestanku družbe;

e) vsi organi so redno časovno postavljeni in vedno odstavljivi, toda skupščina nastane in preneha s prestankom družbe, s katero se v vsakem trenutku istoveti; z eno besedo, skupščini gre maximum oblasti v družbi oz. korporaciji.¹⁹

Omejitev pristojnosti skupščine v družbinih pravilih, n. pr. glede imenovanja upravnih organov, nikakor še ne pomeni, da izgubi skupnost delničarjev, ki je predstavljena v skupščini, svoj položaj dejanskega gospodarja v družbi. Tudi delniška družba ne izgubi pravne sposobnosti, če ni upravnih organov (nasprotno brez njih ne more nastati), medtem, ko si je brez delničarjev, ki nastopijo v skupščini, ne moremo niti predstavljati (če tudi je samo en delničar, kakor pri enoosebni družbi; tu nadomestuje odločitev enega delničarja sklep skupščine), vsaj v okviru dosedanje zakonodaje. Dalje obstoji med upravnimi or-

¹⁸ Wieland, Handelsrecht, 1951, II, 93, 94: Vielmehr üben die Aktionäre in der Generalversammlung eigene Rechte aus. Die Beschlüsse der zur Generalversammlung vereinigten Aktionäre gelten als Wille sämtlicher Gesellschafter. Sie bestimmen nicht nur die Rechte und Pflichten der Gesellschaft, d. h. der gesamthänderischen Vermögensgemeinschaft, sondern auch die Rechte und Pflichten der Aktionäre gegen die Gesellschaft sowie die gegenseitigen Rechte und Pflichten zwischen den von ihr ernannten Verwaltungs (Aufsichts-) Organen einer —, der Gesellschaft und den Aktionären andererseits. Zum Unterschied von den nur Gesellschaft und Gesellschaftsvermögen berechtigenden und verpflichtenden Vertretungsorganen ist die Generalversammlung Organ sowohl der Gesellschaft als der Gesellschafter.

¹⁹ Ferrara, Teoria delle persone giuridiche, 2. izd. 1923, 826: All'assemblea spetta la pienezza della potestà corporativa; tudi Persone giuridiche, 1938, 211, n. 1; Goldschmidt, Grundfragen des neuen schweizerischen Aktienrechts, 1937, 29.

gani in družbo posebno pogodbeno razmerje, ki si ga med skupščino in družbo nikakor ni mogoče predstavljati, prav tako kakor je treba odkloniti zamisel direktnega pogodbenega razmerja med delničarji z medsebojnimi pravicami in dolžnostmi ter pogodbeno razmerje med delničarji in družbo. Odškodninska tožba proti družbi s strani skupščine je izključena, razen že omenjene odškodninske odgovornosti delničarjev zaradi zlorabe njihove glasovalne pravice.

Kaže, da tudi ntz. ne priznava skupščine za organ v pravem pomenu besede, in sicer spričo dikcije § 251 ntz., kakor pravi obrazloženeje dobesedno: „U tom užem smislu u zakonu se upotrebljava izraz: „društveni organi“: oni koji upravljaju i oni, kojima je zadatak, da vrše nadzor (u širem smislu i skupština je organ društva, a može biti i manjina pa i poedini deoničar“). To je v skladu s pojmom organa v „Predosnovi građanskog zakona“, katere posamezne določbe se glasi: »Zajednice više lica, koje preko svojih organa, nezavisno od tih lica, samostalno deluju kao pravna tela — korporacije (§ 42); juristička lica imaju delatnu sposobnost, čim su postavljeni organi, koji su im za to neophodno potrebni po zakonu i statutima (§ 44); organi izražavaju volju jurističkog lica. Kad organi deluju kao takvi, oni obavezuju jurističko lice pravnim poslovima i ostalim svojim ponašanjem. Za svoju krivnju organi su osim toga lično odgovorni (§ 45).« Tak pravi pojem organa imajo po Tz in ntz. torej le upravni in nadzorni organi,²⁰ nikakor pa ne skupščina. V tem nam je še posebno v podporo ustanova tkzv. univerzalne ali totalitarne skupščine brez predpisanega sklica in objave dnevnega reda, na kateri je predstavljena vsa osnovna glavnica (§ 260 ntz.), kar je ustanovljeno po zakonu kot olajšanje za delniške družbe z malim številom delničarjev, zlasti za „rodbinske družbe“.²¹

Tak položaj skupščine edino ustreza razmerju podrejenosti, v katerem so upravni in nadzorni organi nasproti skupščini v vseh zakonodajah, pa četudi je položaj uprave i pravno.²² kakor je to v nemškem delniškem zakonu, i dejansko,²³ kakor se godi čisto v sporazumu ali v medsebojni odvisnosti z nadzornimi organi zaradi dominacije preko skupščinske večine oz. celo manjšine, še tako okrepjen. Kljub vsemu je skupščina oz. še bolje sklep skupščine delničarjev v

²⁰ Wieland, II, 91.

²¹ Obrazložjenje k § 260 ntz.

²² Vivante, Contributo alla riforma delle società anonime, RDC, 1934, I, 509; 1935, I, 497, 593; Foro Italiano, 1935, IV, I; Ann., 1933, 271; Soprano, Sul progetto Vivante per la riforma delle società commerciali, Foro Italiano, 1934, IV, 135; Schlegelberger, Probleme des Aktienrechts, 1926; Homburger, Neugestaltung des Aktienrechts, 1931; Brodmann, Die Sanierung unseres Aktienwesens, 1931; Nussbaum, Aktionär und Verwaltung, 1928; Miller, Zur Aktienrechtsreform, ZHR, 1934, 256; Fischer, Aktienrechtsreform und Konzernwesen, ZHR, 1936, 1 sl.; poročilo Kisskalt, Zeitschrift der Akademie für Deutsches Recht, 1934, 20 sl.; za novi zakon Schlegelberger-Quassowski, Aktiengesetz, 1937, 2. izd., k §§ 70 in 102.

²³ Rathenau, Vom Aktienwesen, 1922; Netter, Probleme des lebenden Aktienrechts, 1929; Sonntag, Die Aktiengesellschaften im Kampfe zwischen Macht und Recht, 1918; Hussmann, Vom Aktienwesen und vom Aktienrecht, 1928; Moser, Die Generalversammlung der Aktiengesellschaft auf Grund einer wirtschaftlichen Betrachtung der gesetzlichen Vorschriften, 1920.

življenju delniške družbe odločilen, in sicer kakor v notranjem razmerju nasproti družbinim organom in delničarjem, tako tudi posredno za zunanje razmerje nasproti tretjim osebam. Zato so skupščinski sklepi zlasti obvezni, v mejah zakona in pravil, za upravne in nadzorne organe.

Ce torej že uporabljamo izraz organ tudi za skupščino, toda ne v pravem pomenu besede, ampak v širšem pomenu, kot element družbine organizacije, moramo vedeti, da je skupščina i organ družbe i oni najvažnejši organ delničarjev, preko katerega izražajo svojo kolektivno voljo ter izvršujejo svoje članske pravice (Herrschaftsrechte).²⁴

Toda skupščina delničarjev, ki jo Thaller²⁵ tako nazorno označuje z besedami: „L'assemblée générale constitue l'âme même de la personne morale, réglant les intérêts de la collectivité; elle est l'instrument de la volonté supérieure

²⁴ O pojmu organa: Gierke, Genossenschaftstheorie, 614; Haff, Institutionen der Persönlichkeitslehre, 1918, 266; Mirković Đorđe, Priroda odnosa koji vezuju organe za zajednicu kojoj pripadaju, Arhiv za pravne i društvene nauke, 1936 knj. 49, 341, 434; knj. 50, 31. Temeljna antiteza med teorijo fikcije in teorijo stvarnosti glede pojma juristične osebe je vedno bila tudi osnova za bistveno nasprotujoči si teoriji zastopstva (Ferrara, Teoria delle persone giuridiche, 1925; Rocco, Diritto Commerciale, Parte generale, 1936, 519; Windscheid, Pandekten 9. izd., 1906, 255; Hölder, Natürliche und juristische Personen, 1905, 126; Rümelin, Zweckvermögen und Genossenschaft, 1892, 80; Von Thur, Allg. Teil des bürg. R., I, 461; Schlossmann, Organ und Stellvertretung, Iherings Jahrbücher, 1902, (44), 289; Bondy, Organshaft und Stellvertretung, Zeit. f. öffentliches Recht, 1931, 321.), za katero je skupščina članov korporacije oblika, v kateri se predstavi sama juristična oseba, torej universitas ipsa (Brodmann, Aktienrecht, 1928, 302), med tem ko so člani uprave (in člani nadzorstva) pravi, neobhodno potrebni zastopniki, in organsko teorijo, za katero so i skupščina i uprava i nadzorstvo organi, t. j. sredstva za oblikovanje korporacijske volje (Gierke, 623, 707; Regelsberger, Pandekten, 1893, I, 322; Preuss, Stellvertretung oder Organshaft, Iherings Jahrbücher, 1902, 44, 451; Jellinek, Allgemeine Staatslehre, 3. izd., 1922, 559). Toda pojem organa, ki je bil prvotno mišljen le v smislu čiste organske teorije, je kmalu izgubil svoj prvotni smisel ter se danes rabi včasih celo v bistveno različnem smislu, kakor pa v smislu organske teorije; celo zastopniki teorije zastopstva se iz praktičnih razlogov prav radi poslužujejo tega izraza. V resnici tudi nasprotja med obema teorijama niso tako očitna, saj je eden bistvenih znakov organa prav zastopstvo, osnovano na zakonu v razliko od običnih nameščencev in pooblaščencev korporacije.

Nejasnost o pojmu organa značilno poudarja Wieland, II, 90: „Der Organbegriff ist für die Aktiengesellschaft und die sonstigen kollektivistisch organisierten Gesellschaftsformen kein einheitlicher. Die Rechtsstellung der einzelnen Organe ist derart verschieden, dass sich allgemeine, für sämtliche Organe als solche geltende Grundsätze nicht ableiten lassen.“

²⁵ Thaller-Perceurou, Traité élémentaire de droit commercial, 8. izd. 1931, I, 438 n. 681; Bourcart, De l'organisation et des pouvoirs des assemblées générales dans les sociétés par actions, 1905, 44.

de la compagnie“ in Brodmann²⁶ z besedami: „Die Generalversammlung ist die Verkörperung der Gesellschaft selbst in ihrer Totalität“, je danes le prazna formalnost,²⁷ kjer igra večina delničarjev brezpomembno vlogo. Skupščina namreč zaseda le eno ali dve uri letno. (Prišel sem n. pr. kot delničar prepozno na skupščino za četrto ure. Na moje veliko presenečenje je skupščina že končala svoj glavni posel. V pičlih 15 minutah so odobrili račun dobička in izgube, bilanco, sprejeli sklepe glede razdelitve dividend, dali članom uprave in nadzorstvenega sveta absolutorij.) Število delničarjev je lahko veliko, toda to kaj malo pomeni, zato, ker se povprečni delničar slabo spozna na trgovske, industrijske ter bančne posle družbinega podjetja in nima dovolj strokovnega znanja, da bi skrbno proučil posle družbe in si s tem zagotovil aktivno sodelovanje v poslovodstveni in nadzorni funkciji skupščine. Tudi poročilo uprave in nadzorstvenega sveta mu položaja ne more razjasniti.

Za take delničarje je značilna brezbržnost, izvirajoča iz spoznanja popolnih nemoči nasproti družbinim organom oz. za njimi stoječim velikim delničarjem, finančnim skupinam in bankam. Zato se mali delničarji le redko prikažejo na skupščinah delniških družb, bodisi iz omenjenega vzroka, bodisi tudi zato, ker bivajo daleč ter se jim ne splača žrtvovati občutnih stroškov za potovanje na skupščino, na kateri igrajo itak brezpomembno vlogo. Njihov interes, udeležiti se skupščine, odpade spričo dejstva, da njih ev. intervencija ne bi služila ničemur; par redkih glasov v podporo njih predloga ne pomeni prav ničesar nasproti prevladujoči večini velikih delničarjev.

Tako sta nastali dve glavni skupini delničarjev (poleg tretje, ki jo tvorijo delničarji — kapitalisti, ki so vložili svoj kapital v podjetje delniške družbe zgolj zaradi dohodkov — dividend in sigurne naložbe). Mnogokrat je namreč delnica le sredstvo špekulacije. Delničar smatra delnico bolj za kupčijsko blago, da skoro za loterijsko srečko, kakor pa za legitimacijo družbenika. Čim mu delnica ne obeta visoke dividende, se je skuša znebiti s prodajo na borzi. Ti priložnostni delničarji (Gelegenheitsaktionäre) se približujejo imetnikom navad-

²⁶ Brodmann, Aktienrecht, 1928, k § 250 HGB, n. 1.

²⁷ Škerlj, Pravila, 140: „To nesoglasje med zakonitim položajem skupščine in njeno dejansko brezmočjo je najslabša stran ustroja delniške družbe; tem opasnejša, ker je prirojena napaka, ki se je radikalno ne da ozdraviti.“ Gaillard, 13: „En théorie, l'assemblée est tout pour le bien de la société, en fait rien, sinon parfois un danger.“

nih obveznic; često se zatrjuje, da zato niso potrebni posebne zaščite. Drugo skupino delničarjev tvorijo družbeniki z večjo in stalnejšo udeležbo kapitala. Ti so neposredno interesirani na družbinem podjetju, bodisi od vsega početka kot soustanovitelji, bodisi kot kasnejši pridobitelji delnic, ker so ves svoj kapital ali vsaj znaten del vložili v podjetje družbe. To so tkzv. podjetniški delničarji (Unternehmensaktionäre). Pri njih je affectio societatis razvita v takem obsegu, da jim ni vseeno, kdo in kako vodi družbino podjetje ter kaj se sklepa na družbinih skupščinah. Zato opazamo na skupščinah kot redne udeležence največkrat le te podjetniške delničarje, ki skušajo aktivno posegati v tok družbinnega poslovanja. Često celo sami prevzamejo aktivno vodstvo kot člani uprave, zlasti v velikih delniških družbah.

V kapitalski družbi, kot je delniška družba, le veliki delničarji gospodarijo v družbi in imenujejo upravne in nadzorne organe ter se podrobno spoznavajo s stanjem delniškega podjetja. Na skupščini prav dobro vedo, v kakem stanju je delniška družba oz. njeno podjetje in tudi to, kaj je treba skleniti, da bodo imeli čim več koristi. Tudi upravni organi gredo na skupščino le kot izvršitelji volje velikih delničarjev, od katerih so odvisni, saj jih lahko vedno prisilijo, da pod pretno odslovitve („ad nutum“) poslujejo in poročajo le v smislu njihovih interesov.

Brezpomembnost malega delničarja v gospodarskem, finančnem in strokovnem pogledu (poleg omenjenega spekulativnega značaja) povzroča, da se tak delničar ne zanima za posle, ki jih obravnava skupščina, saj slednjič ne more niti presoditi, ali je konkreten posel koristen za družbo oz. posredno za njega ali ne. To povzroči, da odsotnost delničarjev onesposobi vsako pravo, učinkovito kontrolno funkcijo skupščine ter pusti popolno svobodo upravi, ki si preko absolutnega vpliva pridobi tudi popolno neodgovornost za posle, ki jih sklene v pretežno korist posameznih velikih delničarjev, od katerih je odvisna, ter proti interesom družbe oz. njenega podjetja. Kajti tudi veliki delničarji neredko nočejo razpravljati o poslih, ki so v njihovo pretežno korist, pred javnostjo na skupščini, ko jim je to mnogo ugodnejše na sejah upravnih svetov.

Seveda ne smemo vpliva velikih delničarjev vedno obsojati kot škodljivega nasproti delničarjem - spekulantom na borzi in nasproti delničarjem, ki jim gre le za stalne in visoke dividende. Veliki delničarji kot skoro edini udele-

ženci skupščine skušajo že zaradi udeleženega kapitala čim aktivneje posegati v tok družbinega poslovanja ter zlasti v kontrolno funkcijo skupščine. Toda večinsko načelo, ki je samo na sebi utemeljeno za vse kolektivistično organizirane zajednice, se je v dejanskem življenju delniške družbe izprevrгло v pravo nasprotje demokracije v škodo družbine manjšine, v škodo podjetja ter preko tega često v škodo narodnega gospodarstva. Tako so postali delničarji „suverenii“ le v določenem, omejenem smislu.

12. Najnaravnejši način, ki izhaja iz osnovnega demokratičnega načela, namreč da si skupina delničarjev, ki imajo v rokah večino družbinega kapitala pridobi odločilen vpliv v družbi, povzroči le zahtevo po zaščiti družbine manjšine oziroma posameznega delničarja, v čije ev. škodo zlorablja skupščinska večina večinsko načelo in organi svoj položaj. (Seveda ne smemo izvzeti primera, ko se z druge strani manjšinske pravice skušajo zlorabljati v škodo delničarjev in družbinega podjetja. Tudi tu so potrebne nasprotno zaščitne mere). Toda nevarnejši so primeri, ko ne vlada večina, ampak manjšina, mala skupina delničarjev, ki si na pretkane načine pridobi oligarhičen položaj v določeni delniški družbi.

Splošno znani načini dominacije, namreč s privilegiranimi delnicami, s pluralno pravico glasovanja so v italijanski, francoski in nemški trgovinsko-pravni literaturi povzročili energično reakcijo ter zahtevo po prepovedi, kakršna je uveljavljena v našem pozitivnem pravu že od delniškega regulativa (§ 43/5). Za nas je torej važnejši problem vpliva bank, ki si pridobe glasovalno pravico na osnovi pri njih deponiranih ali v fiduciarno lastnino prepuščenih delnic njihovih klientov. Nič manjša ni nevarnost dominacije z omejitvijo glasovalne pravice na določeno privilegirano vrsto delnic, ki je nastala zaradi zahteve po očuvanju stabilnosti uprave ter upoštevanju omenjenih dveh skupin delničarjev; dalje s sindikati delničarjev oziroma z voting-trusti (po vzgledu ameriškega prava), z oligarhično klavzulo (posebna prezentacijska pravica za imenovanje družbenih organov), z omejitvijo prenosljivosti delnic itd. Višek dominacije je seveda zazreti v koncentraciji delniških družb od trustov, koncernov, kartelov do holding-družb in investmenttrustov, kjer je cela vrsta delniških

družb v popolni odvisnosti od peščice kapitalistov ter finančnih skupin. Proces, ki se je najuspešnejše začel s pluralno pravico glasovanja, se je tako v koncentraciji družb končal s popolno dominacijo nad vsem narodnim, da celo mednarodnim gospodarstvom.

I. Privilegij pluralne pravice glasovanja (Stimmrechtsaktien, Vorzugsaktien mit mehrfachem Stimmrecht, azioni a voto plurimo, les actions spéciales à droit de vote privilégié, à droit de vote plural),²⁸ obstoji v tem, da ima določena vrsta delnic večje število glasov kakor druga, ali pa, da imajo delnice v različno nominalno vrednostjo isto glasovalno pravico. Postal je v Nemčiji in Franciji med in kmalu po svetovni vojni, v Italiji pa po letu 1924,²⁹ eden izmed najučinkovitejših sredstev za trajno ohranitev oblasti v delniški družbi. S tem se je na uspešen način zagotovila manjšini privilegiranih delničarjev trajna večina in tako oblast v družbi. Oblast se osredotoči v kategorijo privilegiranih delnic pogosto na ta način, da se dovoli delnicam le omejena prenosnost; tako si nekateri delničarji ne glede na njih dejansko kapitalsko udeležbo pridobe neomejeno polje udejstvovanja v družbi, naravno v svojo izključno korist in v škodo interesov večine delničarjev, da tudi družbinega podjetja.

a) Neposreden povod za pojav takih delnic je bila bojazen pred tkzv. zunanjo in notranjo odtujitvijo podjetja (äussere, innere Überfremdung), kar je bil često le prikrit razlog za dejansko namero, zasukurati manjšini (banki, konzorciju) gospodstvo v družbi. Iz borbe proti penetraciji tujega kapitala v domačo industrijo in njenemu zasuznjenju ter borbe proti domači konkurenci je nastal dejansko le boj proti vsaki opoziciji³⁰ v družbi ter sredstvo za čim lažjo trajno „vlado“. Ta razvoj je bil razumljiv, ker je naravno, da čutijo organizatorji podjetij-ustanovitelji delniških družb podrejenost svojega položaja proti kapricam amorfne večine, sestavljene iz mase delničarjev, ki se nenehoma spreminja. Njih cilj je torej, dati prednost elementu aktivnosti nasproti elementu kapitala, zmanjšujoč vedno bolj element kapitala. To se je skušalo doseči najprej z organizacijo sindikatov delničarjev ali z dogovori z bankami, ki so se udeleževale skupščin s pomočjo pri njih deponiranih delnic. Toda delnice s pluralno pravico glasovanja so postale v nadaljnjem uspešnejše sredstvo za osvoboditev uprave od volje skupščine, ki ji ostane le formalno podrejena.³¹ S tem si skupina delničarjev pribori vodstvo družbe ter si ga zasigura kot nagrado za aktivnost in sposobnost, ki jo daje na razpolago družbi, tako da jih nihče ne more oddaljiti z njihovih položajev. Vsi drugi delničarji so nestalni, njih udeležba je le spekulativno-

²⁸ Literatura je ogromna: Planitz: Stimmrechtsaktien, 1922; Jung, Maßnahmen der Ag gegen Überfremdung, 1921; Hueck, Vorzugsaktien mit mehrfachem Stimmrecht, 1922; Frank-Fahle, Die Stimmrechtsaktien, 1925; Dernis, Le droit de vote dans les sociétés anonymes en droit allemand, 1929; Malécot, Du vote plural dans les sociétés par actions, 1922; Mazeaud, Le vote privilégié dans les sociétés de capitaux, 1929; Vivante, Sul voto plurimo nelle società anonime, RDC, 1925, I. 429; Frè, Azioni a voto plurimo, RDC, 1926, I. 490.

²⁹ Frè, l. c., 490.

³⁰ Hueck, „Vorzugsaktien, 9.

³¹ Frank-Fahle, l. c. 10, 11; Mazeaud, l. c. 16.

kapitalska, zato dobe v dividendi zadostno nagrado, ali pa jim sploh gre zgolj za dohodke — visoke dividende; včasih se celo v njih korist podjetniški delničarji odrečejo nekaterim imovinskim privilegijem za prepustitev vodstva družbe.

Skupščina se tako spremeni dejansko v skupščino imetnikov delnic s pluralno pravico glasovanja, ki — združeni v sindikate in med seboj edini — skrčijo funkcijo skupščine na čisto formalnost, kolikor je potrebno, da se izpolnijo določbe zakona. S tem ji odvzamejo pomen, kajti vsaka diskusija in preskus posloводства uprave sta že v naprej obsojena na neuspeh.

Toda posameznim kapitalistom ni zadosti gospodarstvo v eni delniški družbi. Z delnicami s pluralno pravico glasovanja jim je isto omogočeno v številnih delniških družbah. Za njih je postal le problem, koliko kapitala je potrebno investirati v posameznih družbah, da se doseže gospodarstvo v čim številnejših podjetjih.

Razvil se je končno tudi institut tkzv. *vote à glissement* (gleitendes, automatisches Stimmrecht) s posebno klavzulo, s katero se je v statutu določilo, da imajo delnice z več glasovi v vsakem primeru povišanja kapitala število glasov vedno sorazmerno enako veliko z navadnimi delnicami.³²

b) O pravni dopustnosti delnic s pluralno pravico glasovanja v nemškem delniškem pravu pred novim delniškim zakonom po splošnem mnenju³³ ni bilo nikakega dvoma, in sicer na osnovi §§ 252/1, 4, 282/1 HGB. Dopustno jih je bilo odrediti že ob ustanovitvi delniške družbe, pa tudi med njenim obstojem, zlasti ob povišanju kapitala z novo izdajo delnic. Potreben je bil obstoj več kategorij delnic,³⁴ ki so morale biti zvezane tudi z imovinskimi prednostmi.³⁵ Pluralna pravica tudi ni veljala v primerih, v katerih je potrebna večja kvalificirana večina (¾), kajti v teh primerih je treba upoštevati efektivno kapitalsko udeleženo delničarjev; njih vpliv mora biti v skupščini strogo sorazmeren udeleženiemu kapitalu.³⁶ To velja zlasti za spremembo pravil, kjer je še prav posebno važna obramba navadnih delničarjev. Pluralna pravica se ni dovoljevala niti v pogledu manjšinskih pravic in na skupščini posameznih skupin delničarjev. Toda to pomeni, da je bila pluralna pravica dovoljena zlasti pri volitvah članov uprave in nadzorstvenega sveta, kar predstavlja itak glavni cilj finančnih skupin, ki si preskrbe delnice s tako dragocenim privilegijem.³⁷ Često se je v statutih določalo, da imajo take delnice sicer le en glas, za sklepanje o imenovanju članov uprave in nadzorstvenega sveta pa se njih glas poveča.³⁸ Tudi klavzule o omejitvi ali prepovedi odsvojitve teh delnic so bile veljavne.³⁹

³² Te klavzule so se splošno dovoljevale: Planitz, l. c. 41; Hueck, *Vorzugsaktien*, 45; Horowitz, *Das Recht der Generalversammlungen der Ag*, 1913, 72, 247, 390; proti Frank-Fahle, l. c. 65.

³³ Proti Brodmann, *Aktienrecht*, 1928, k § 185 op. 4; k § 252 op. 2 c.

³⁴ Staub-Pinner, *Kommentar* k § 252; Lehmann-Ring, k § 252.

³⁵ Staub-Pinner, k § 252 op. 11.

³⁶ Frank-Fahle, l. c. 51; Hueck, l. c. 57.

³⁷ Frank-Fahle, l. c. 48, 49; Hueck, 68.

³⁸ Hueck, l. c. 69; Planitz, l. c. 37; Frank-Fahle, l. c. 51; proti Fischer, *Ag*, 187; Cosack, *Lehrbuch des Handelsrechts*, 227; slednja dva menita, da velja pluralna pravica ali za vse primere ali pa sploh ne.

³⁹ Frank-Fahle, l. c. 80.

c) V francoskem pravu je praksa take actions à vote plural splošno pripuščala na osnovi čl. 54/3 code de commerce (nov. z zak. z dne 16. novembra 1903) in čl. 27 zak. z dne 24. julija 1867 (sur les sociétés),⁴⁰ vendar le za redne skupščine, nikakor ne za spremembo statotov na izrednih skupščinah. Francoska doktrina in judikatura priznavata poleg privilegiranega imovinskega položaja delničarjev tudi privilegij v oblikovanju družbine volje. V soglasju z nemško doktrino je možnost izvrševanja privilegija na rednih skupščinah docela zadostna, da se doseže cilj delnic s pluralno pravico glasovanja. V rednih skupščinah se dejansko postavljajo in odstavljajo družbini organi ter se „vlada“. Kar se tiče spremembe statotov, je vendar pravično, da so tudi vsi interesirani poklicani izraziti svoje mnenje in ga braniti preko glasovalne pravice. Ne glede na to večinsko mnenje so vendar statuti tudi za izredne skupščine često dovoljevali pluralno pravico glasovanja, kar pa je zakonodavec z zakonom od 1. maja 1930 (nov. čl. 51/2 zak. 1867) izrečno zabranil. Pluralna pravica glasovanja je bila dalje nedopustna v ustanovnih skupščinah in v d. d. z delavsko udeležbo (à participation ouvrière — zak. 26. aprila 1917). Ker je uporaba delnic s pluralnim glasom privedla do občutnih zlorab, jih je francoski zakonodavec prepovedal za bodoče z zakonom 26. aprila 1930 ter končno z zakonom 13. novembra 1933 ukinil tudi doslej obstoječe privilegije pluralne pravice. Ne glede nato se v francoski literaturi neredko zasledi mnenje o ohranitvi teh delnic kot učinkovitem sredstvu za očuvanje stabilnosti uprave v zvezi s poudarjanjem „intuitus personae“ kot glavnega načela osebnih družb tudi v kapitalnih družbah.⁴¹

d) Tudi v Italiji je dopustnost teh delnic po prevladujočem mnenju⁴² nedvomna. Največkrat se glase na ime ter je njih prenos omejen v družbenih pravilih na pristanek upravnega sveta. Na osnovi čl. 164 („Le azioni devono essere di uguale valore, e conferiscono ai loro possessori eguali diritti, se non è stabilito diversamente nell'atto costitutivo, salvo però ad ogni azionista il diritto di voto nelle assemblee generali“) in čl. 87/10, 157 co. pa vendar ne moremo še zaključiti, da so te delnice tudi pravno dopustne, kajti pravica sodelovati pri oblikovanju kolektivne volje v sorazmerju s kapitalsko udeležbo je ena od onih nedotakljivih individualnih pravic,⁴³ ki imajo svojo osnovo v zakonu ter so proglašene kot nespremenljive. Pluralna pravica je v izrečnem naprostju s to imperativno določbo. Vendar je to stališče ostalo osamljeno.⁴⁴

e) Pluralna pravica glasovanja je splošno dopustna tudi v Angliji in USA. Prav tako v skandinavskih državah, vendar je v praksi brez

⁴⁰ Thaller-Perceyrou, l. c. 581, n. 594 bis; Pic, Des sociétés commerciales, II n. 816; Mazeaud, Le vote privilégié dans les sociétés de capitaux, 1929, 84; Decugis, Traité des Sociétés, 4. izd., n. 81; za razvoj teh delnic v francoskem pravu, Perceyrou, La question des actions à droit de vote privilégié; suppression ou réglementation, Ann. 1930, 1.

⁴¹ Bourcart, De l'intuitu personae dans les Sociétés, Journal des sociétés, 1927, 542.

⁴² Ant. Scialoja, Il voto plurimo nella società per azioni, RDC, 1907, 568; Ascarelli, Sul voto plurimo nelle società per azioni, Archivio giuridico, 1925, 15.

⁴³ Vivante, Trattato, II, n. 500; Vighi, I diritti individuali degli azionisti, 1902, 78.

⁴⁴ Frè, l. c. 491.

pomena. V madžarskem zakonu ni zadevne določbe, toda v literaturi in judikaturi je ne priznavajo.⁴⁵ Nizozemski zakon (1928) jo prepoveduje, dočim jo poljski (1934) dovoljuje pod pogojem, da se glase delnice na ime, pa še tedaj sme imeti vsaka delnica največ pet glasov.

II. Prav isti učinek je mogoče doseči z obratnim postopkom, namreč z omejitvijo glasovalne pravice le na določeno privilegirano vrsto delnic in sicer vsaj v pogledu najvažnejših predlogov na skupščini (volitev organov, sklepanje o tožbah proti družbenim organom, sklepanje o razrešnici itd.). Na prvi pogled vidimo, da niso te delnice (Aktien mit beschränktem Stimmrecht, Azioni a voto limitato), kakor tudi delnice brez glasovalne pravice (Vorzugsaktien ohne Stimmrecht) nič drugega kot omogočitev pluralne pravice glasovanja v obratnem smislu. Zato se v najnaprednejši delniško-pravni literaturi zahteva njih odprava, prav tako kot pluralna pravica glasovanja.⁴⁶ Delnice brez glasovalne pravice pozna zlasti ameriško delniško pravo.

III. Skupščinam ne vladajo le umetne večine, potrebna jim je često še podpora velikih bank, pri katerih so deponirane v veliki večini primerov delnice. Banke pridobe glasovalno pravico v skupščinah delniških družb neposredno na osnovi pri njih deponiranih ali v fiduciarno lastnino prepuščenih delnic, še česče pa na osnovi generalnih klavzul, vsebovanih v splošnih pogojih poslovanja, ki jih pooblaščajo za izvrševanje pravic iz deponiranih delnic, ali tudi posredno na ta način, da poverijo z zastopstvom druge (n. pr. člane uprave) na osnovi tkzv. cesije legitimacije (Legitimationsübertragung, Legitimationsabtretung). Na ta način se banke pojavljajo na skupščinah ter sodelujejo pri odločanju in glasovanju delničarjev. Ta vpliv izvršujejo največkrat preko članov uprave kot svojih zaupnikov, in sicer brez rizika na osnovi delnic, ki jim stvarno sploh ne pripadajo ter izkoriščajo tako prisvojeno oblast za svoje interese, lahko tudi v opreki z interesi delničarjev samih. Upravo družbe tvorijo neredko celo direktorji denarnih zavodov kot fiduciarnih lastnikov delnic ali detentorjev; na ta način si z lahkoto zasigurajo potrebno večino.⁴⁷

a) V pogledu vpliva bank v delniških družbah sta doktrina in judikatura posameznih držav zavzemali različno stališče. V Nemčiji do rovega delniškega zakona niso dvomili⁴⁸ o tem, da v tkzv. Bank-oz. Depotstimmrecht ni ničesar, kar bi bilo proti javnopravnim predpisom in morali. Zlasti so splošni pogoji poslovanja velikih nemških bank vsebovali generalno klavzulo⁴⁹ o izvrševanju pravic iz deponiranih vrednostnih papirjev (delnic pač v prvi vrsti). Vpliv bank je dosegel tako stopnjo, da je bila eden najvažnejših problemov reforme delniškega

⁴⁵ Kuncz, Z. ausl. u. internat. PR. I, 445 op. 2.

⁴⁶ Mossa, Saggio critico sul Progetto del nuovo codice di commercio, Annuario di diritto comparato e di studi legistavi, I, 1927, 215: „voto limitato non è altro che il voto plurimo a rovescio.“

⁴⁷ O celotnem problemu vpliva bank kot detentorjev tujih delnic gl. Mirkovič Đorđe, Pravo glasa banaka kao držalaca stvarno tuđih akcija, Arhiv za pravne i društvene nauke, 1939, knj. XXXVIII (LV), 582 in tam navedeno literaturo, kateri je dodati zlasti Giesecke, Aktienstimmrecht der Banken, Depotaktie und Legitimationsübertragung, 1926; Nussbaum, Aktionär und Verwaltung, 1928.

⁴⁸ Staub-Pinner k § 222 op. 16—25; k § 223 op. 17; tam navedene odločbe.

⁴⁹ Tekst take klavzule gl. Mirkovič, op. c. 580 op. 1.

prava zlasti omejitve neomejenega pripuščanja bank na skupščine delniških družb.⁵⁰ Tudi v Italiji je judikatura neomejeno dovoljevala tak prenos pooblastila bankam (na osnovi čl. 160 co.). Ker je v francoskem pravu taka cesija legitimacije nemogoča,⁵¹ so si banke pač na drug način skušale priboriti pristop na skupščine delniških družb ter vpliv na upravne organe. Ker so v smislu čl. 27/1 zak. 1867. izrečno pripuščeni na skupščine le pravi mandatarji, se je razvil institut tkzv. blanko mandata. Banka pošlje svojim klientom-depozitarjem delnic v podpis *pouvoirs en blanc* v prid upravnega sveta. Ta pooblastila so stalna, toda vedno odpovedljiva. Na ta način so banke pridobile sredstvo, da vplivajo na družbe preko svojih zaupnikov-upravnih svetnikov. Zanimivo je, kako so si banke, ko ni bilo mogoče izvrševati v lastnem imenu glasovalne pravice na osnovi tujih delnic, pridobile na povsem drug način kot v nemškem pravu prav tako mogočen vpliv. Decugis je upravičeno izrekel o upravi delniških družb: „ils sont à la merci des banques“.⁵² Razvili so se celo „mandats permanents“;⁵³ prepoved pluralne pravice glasovanja na izrednih skupščinah in pozneje tudi na rednih je še povečalo vpliv bank, saj si je brez mandatnih glasov težko pridobiti potrebno večino. Cesijo legitimacije sta dosledno odklonili švicarska in nizozemska judikatura.

2. V našem pozitivnem pravu je pod vplivom nemškega prava brez nadaljnega dopustna cesija legitimacije; vendar je v praksi prav redke pojave (prim. vendar § 44 deln. reg.). Splošni pogoji poslovanja naših bank običajno vsebujejo tudi tovrstne klavzule (prim. Splošni poslovni pogoji za promet med Ljubljansko kreditno banko in njenimi strankami, čl. 20: ako ne prejmemo pravočasno nasprotnega naloga, se smatramo pooblaščenim, da priglasimo za občne zборе vse vrste delnic naših komitentov, ki se nahajajo v shrambi pri nas ter da vršimo po našem najboljšem prepričanju glasovalno pravico za naše komitente brez vsakega jamstva za posledice). Kljub temu si banke na splošno preskrbe posebno pooblastila.

IV. Tudi tkzv. sindikati delničarjev oz. dogovori, s katerimi se delničarji zavežejo, da bodo glasovali v določenem smislu, ali da sploh ne bodo glasovali (Stimmrechtsbindungsverträge)⁵⁴ so pravno dopustni. Toda sindikati prav tako neredko vrše pravo tiranijo bodisi proti družbenikom, ki so v sindikatu združeni, bodisi celo proti nevlčlanjenim družbenikom. Le francoska judikatura je zavzela proti tkzv. *syndicats de défense, syndicats de blocage de titres*⁵⁵ (ki jih teorija ne zavrača) odločno odklonilno stališče. Nasprotno imajo voting-trusti po ameriškem pravu celo tak pomen, da nadomeščajo naš nadzorstveni svet.⁵⁶

⁵⁰ Nussbaum, *Aktionär und Verwaltung*, 1928, 21.

⁵¹ Čl. 13 zakona od 1867: — „Sont punis....: Ceux qui, en se représentant comme propriétaires d'actions ou de coupons d'actions qui ne leur appartiennent pas, ont créé frauduleusement une majorité factice dans une assemblée générale, sans préjudice de tous dommages intérêts, s'il-y-a lieu, envers la société ou envers les tiers; ceux qui ont remis les actions pour en faire l'usage frauduleux.“

⁵² La suppression des actions à vote plural et ses conséquences, *Journal des sociétés*, 1950, 481.

⁵³ Thaller-Percerou, l. c. 443.

⁵⁴ Wieland, II, 226; J. v. Gierke, II, 1941, 246.

⁵⁵ Thaller-Percerou, l. c. 432.

⁵⁶ Schmey, *Voting trusts*, ZHR, 97, 249, 273.

Pod krinko očuvanja stabilnosti uprave so brez učinkovitih prot ukrepov zelo nevarna tudi druga sredstva za doseg privilegiranega položaja v družbi, in sicer zlasti tkzv. oligarhična klavzula (clause oligarchique), ki se je najprvo pojavila v nizozemskem delniškem pravu.⁵⁷ Obstoji v prezentacijski pravici privilegirane skupine delničarjev v pogledu imenovanja članov uprave in nadzorstvenega sveta. Toda tudi omejitve prenosnosti delnic ni nič manj nevarna.

15. Vpliv velikih delničarjev (finančnih skupin in bank) je v večini primerov odločilen na skupščini, toda mnogokrat ne neposredno, ampak zgolj posredno preko upravnih organov, ki si na ta način pribore izjemen položaj v družbi. Dejansko je neredko skupščina docela odvisna od svojih lastnih upravnih (in nadzornih) organov. Taka skupščina ne predstavlja delničarjev, ampak upravo. Člani uprave izvolijo sami sebe, izvolijo tudi lastne nadzorne organe, si predložijo račune ter jih odobre, naravno si ne odreko razrešnice ter tudi nikdar ne odgovarjajo za ev. nepravilnosti v škodo delničarjev in družbinega podjetja. Bilanca je v skladu z njihovimi željami in nihče, razen njih samih ne pozna prave slike o družbinih poslih; skratka vedno gospodarji nad imovino družbe, ki jim je „zaupana“, vodijo družbino podjetje v smislu svojih interesov. Njihovo delovanje je diktatorsko brez učinkovite kontrole ter odgovornosti. Družba jim je le sredstvo za hitro in lahko obogatitev.

Glede upravnih organov se je ameriški sodnik izrazil: „The board of directors and not the stockholders is the original and supreme authority“;⁵⁸ s tem je pač dobro označil njih pravi položaj proti delničarjem.

Nadzorni organi, ki bi jim bila dolžnost, vestno čuvati nad poslovanjem upravnih organov, kaj so oni, v čem obstoji njihova funkcija v praktičnem življenju? Odvisni od uprave, saj jih je izvolila ista skupščinska večina na njen predlog (ali pa so oni postavili sebi udano upravo, kar je v našem pozitivnem pravu za nadzorstveni svet prav tako mogoče — § 37/2 akt. reg.), se omejuje na formalen podpis poročila uprave, ki ga često sestavijo le družbini nameščenci. Seveda je tudi mnogokrat v interesu uprave, da se izvolijo ljudje, ki nimajo potrebnih kvalifikacij za učinkovito kontrolo upravnega poslovanja. K temu je prišteti še praktično neodgovornost, kajti večkrat nadzorni organi niso imoviti ljudje, od katerih bi bilo mogoče pričakovati po-

⁵⁷ Gargas, Die Reform des niederländischen Aktienrechts, ZHR, 94, 89, 179; J, v. Gierke, II, 235.

⁵⁸ Po Kuncz, Les Problèmes juridiques de la structure constitutionnelle des sociétés anonymes, Ann., 1938, 17.

vračila prizadete škode — odškodnine. Ni torej brez vsake osnove trditev, da so nadzorni organi postali povsem nepotrebni družbinini organi, ker so večji del nesposobni, da bi opravili učinkovito kontrolo — vsaj po današnjem stanju zakonodaje.

Seveda teh navedenih pojavov ni vzeti na splošno, kajti itak je vse odvisno od večje ali manjše poštenosti ljudi, v našem primeru družbininih organov, in še tako rigorozne določbe zakona je prav lahko obiti. Zato je tudi za problem zaščite delničarjev in družbininega podjetja docela na mestu znani angleški izrek „Poštenost je najboljša politika“ (Honest ist the best policy).

14. V življenju delniške družbe se je stvorila nova oblast, oblast oseb, ki jih zakon le malokdaj omenja, ki pa so sčasoma pridobile najvažnejšo vlogo. To so ravnatelji z generalnim ravnateljem na čelu.⁵⁹ Uprava se omejuje le na to, da daje direktive in kontrolira njihovo delo. Ti so strokovnjaki in zaradi svoje trajne zaposlitve v družbinem podjetju res temeljito poznajo vse njeno delo in celoten njen položaj. Zato si tudi z lahkoto pridobe celo neomejen vpliv v družbi. Mnogokrat stoje za njimi veliki delničarji ali jih banke kot detentorji delnic pooblaste za glasovanje na skupščini ter izvolijo oni sami člane uprave in nadzorstvenega sveta. Njih vpliv je tako narastel, da često prav tako kot upravni organi vrše sami zakonodajno, izvršilno in nadzorno oblast, (po Montesquieuju),¹⁶ če primerjamo delniško družbo z državo.

Nastopila je diktatura brez odgovornosti in učinkovite kontrole niti rizika, ki jo je razvilo življenje na kljub demokratski organizaciji, kakor si jo je zakonodavec zamislil. Struktura delniške družbe se je od prvih zakonov o delniški družbi v neprimernem povečanju oblasti upravnih organov ter vodilnih nameščenecv popolnoma spremenila ter povzročila naravno nezaupanje pri vlagateljih, malih kapitalistih. Ta diktatura je protivna končno tudi načelom službene pogodbe, na osnovi katere je poverjena i upravni organom i ravnateljem funkcija v družbi oziroma njenem podjetju.^{60 61}

⁵⁹ Škerlj, 71; Gaillard, op. c. 12.

^{60 a)} Pravna narava upravnih organov. 1. Dočim so v francoskem pravu upravni organi (administrateurs; čl. 22 zak. 1867: Les sociétés anonymes sont administrées par un ou plusieurs mandataires à temps, révocables, salariés ou gratuits, pris parmi les associés; Thaller-Percey, op. cit. 415; Pic, op. cit. 535) prav tako tudi

V. Nujnost reforme delniškega prava.

15. Upravičeno lahko delničarji prigovarjajo takemu nemogočemu položaju. Ali ni pravična njih zahteva, da dobijo nek pozitiven vpogled v poslovodstvo družbinega podjetja oziroma na uporabo prihranjenega kapitala ter da se izključi prednost velikih delničarjev v njih škodo oziroma v škodo družbinega podjetja in postavijo upravi družbe

v italijanskem (amministratori; čl. 121 co: La società anonima è amministrata da uno o più mandatari temporanei, rivocabili, soci o non soci) v mandatem razmerju nasproti družbi, je pravna narava članov v nemškem delniškopravnem sistemu zelo sporna. Vendar prevladuje mnenje, da gre za službeno pogodbo (Wieland, II. 123; Molitor, Die Bestellung zum Vorstandsmitglied einer Ag. Sonderdr. aus Festschrift F. V. Ehrenberg, 1927, 20, 24). Ta rešitev je najpravičnejša in v največjem času močno z uspehom branjena. Za nemško pravo velja to pač le za primer, da je razmerje odplatno, drugače veljajo določbe o čistem pooblastilnem razmerju (Lehmann, Das Recht der Ag. II. 242; Fischer, op. cit. 218; J. v. Gierke, Handelsrecht, 1941, 228; Staub-Pinner, Kommentar k § 231, n. 21).

2. Ker v našem pravu odplatnost ni bistveni znak službenega razmerja in je razlika med pooblastilno (§ 1002 odz.) in službeno pogodbo (§ 1152 odz.) le v naravi prevzetih poslov, člani uprave pa ne izvršujejo le upravnih poslov, gre za tipično kombinacijo službene in pooblastilne pogodbe s prevladujočim značajem prve (§ 1151/II odz.; Krek, Obligacijsko pravo, 1937, 382 op. 3; Pisko, Lehrbuch, 399). Res je zastopstvo eden bistvenih elementov, toda celoten pravni položaj se bolj približuje službeni pogodbi, s katero se fizična oseba zaveže vršiti drugi fizični ali pravni osebi pretežno časovno ali generično določeno delo (Bajič, Delovno pravo, 1936, 135). Ta rešitev je gotovo bolj utemeljena ne glede na dvoumno besedilo čl. 241/1 Tz, ki govori o pooblastilu. Iz tega službenega razmerja slede za obe stranki pogodbene obveznosti delovnega prava, vendar za člane uprave nikakor ne veljajo določbe obrt. zakona, ampak le določbe odz., kajti spričo pomanjkanja izrečne določbe oz. posebne zakonske ureditve jih ne moremo smatrati za nameščence (upravni organi tudi niso vodilni nameščenci v smislu Uredbe o znižanju režijskih stroškov denarnih zavodov pod zaščito ter o znižanju režijskih stroškov gospodarskih podjetij z dne 25. novembra 1934 → Sl. N. 272/LXXI; Sl. L. 743, 745 —; pač pa omenja prva uredba — čl. 1/5, čl. 2/1 — člane „upravnega in nadzornega odbora denarnega zavoda“ poleg vodilnih nameščencev), ne glede na to, da upravni organi zavzemajo v delniški družbi bolj položaj principala nasproti običnim in tudi vodilnim nameščencem družbinega podjetja. Kolikor torej zakon in družbina pravila ne urejajo njihovega pravnega razmerja, veljajo določbe državlanskega zakonika, kar je tudi splošno stališče doktrine in judikature. (Pisko 399; vse navedeno velja tudi za nadzorne organe — člane nadzorstvenega sveta in revizorje. O vseh najrazličnejših teorijah o naravi razmerja med člani uprave in nadzorstvenega sveta ter delniško družbo gl. Mirković, Priroda odnosa koji vezuju organe za zajednicu kojoj pripadaju, Arhiv za pravne i društvene nauke, 1936 knj. 49, 341, 434; knj. 50, 31).

b) Pravna narava ravnateljev. Ravnatelji z generalnim ravnateljem spadajo med vodilne nameščence, ki jih poznata omenjeni

določene meje zvezane z učinkovito kontrolo in odgovornostjo? Ali ni pravična njih zahteva, da se novi fevdalizem v obliki denarnih fidejkomisov, ki se je v koncentriranih delniških družbah (koncernih, sindikatih) še občutno stopnjeval s posledico, da je tip neodvisnih, konkurenčnih delniških družb v korist celotnega narodnega gospodarstva, vedno redkejši, ukine ter povrne delničarjem njih enakost v smislu prave zamisli d. d.? In končno, ali ni v interesu zdravega narodnega gospodarstva, da se delniška družba povrne svojemu pravemu namenu, ter preprečijo zlorabe, ki izpodkopavajo zaupanje delničarjev in pri bankah tudi vlagateljev v vodstvo podjetij?

Ob nedvoumni ugotovitvi, da si moderne države ne moremo predstavljati brez gospodarskih podjetij, organiziranih v obliki delniških družb, nastane torej za zakonodavca

dve uredbi. Čl. 6 prve uredbe se sklicuje na čl. 61 uredbe o zaščiti denarnih zavodov in njihovih upnikov z dne 23. novembra 1934, ki določa, da so vodilni nameščenci tisti, ki jim je, ne glede na službeni naziv (n. pr. direktor, disponent) poverjeno vodstvo vseh družbenih poslov ali posameznih vrst ali podružnic denarnega zavoda. Prav tako določa čl. 15 druge uredbe, da je vodilni nameščenec tisti, ki mu je poverjeno vodstvo vseh poslov ali posameznih vrst ali podružnic podjetja. Nasproti ostalim nameščencem in delavcem so tudi vodilni nameščenci dejansko v položaju principala, ker opravljajo njegove funkcije. Ravnatelj postavlja sama skupščina ali še večkrat sama uprava. Za njih službeno razmerje veljajo posebej določbe §§ 324 sl. obr. z., zlasti tudi § 333 o odpravnini, kajti zaupano jim je opravljanje višjih trgovskih ali višjih tehniških poslov — poleg že omenjenih uredb. (Glede vodilnih nameščencev gl. Bajič — Delovno pravo, 79, 82 in Delovnopравни zbornik, VII, 256; VIII, 263, 268).

⁶¹ Dejansko vodstvo podjetja delniške družbe je v vseh državah v rokah ravnateljev, zlasti generalnega ravnatelja, ki je često obenem predsednik ali kak drug član upravnega sveta. V Italiji se imenuje amministratore delegato ali direttore generale; prim. Vivante, op. cit. III, n. 530, 552—555; Soprano, Trattato, II, 661. V Franciji administrateur délégué, če je obenem član upravnega sveta ali directeur, directeur général, secrétaire général, agent général, če to ni — čl. 22 zak. 1867. Oba sta nasproti družbi v mandatnem razmerju, dočim je directeur technique, ki se približuje običnemu nameščencu ter je imenovan od uprave, v službenem razmerju: — Pic, II, 589, 598, tudi 572 —. Če je tudi administrateur délégué potem je i v mandatnem i v službenem razmerju — Pic, Supplément, 1930, 32; Thaller-Perceou, I, 418; Houpin-Bosvieux, Traité général des sociétés civiles et commerciales, 1928, II, n. 833, 837; Gontier, Le directeur et l'administrateur délégué dans la société anonyme, 1911. V angleškem pravu imajo funkcijo ravnateljev tkzv. managing directors, če so obenem člani upravnega sveta (board of directors) ali managers, če to niso. Smith, A summary of the law of companies, 1929, 133; Curti, Die englische Ag. nach neuem Recht, 1929, 51; Ardigò, La società per azioni nel diritto inglese, 1939, 260. Slično je stanje v švicarskem pravu — Goldschmidt, Grundfragen des neuen schweiz. Aktienrechts, 1937, 103 sl.

neizogibna dolžnost, poseči v tok življenja ter spraviti v harmonijo pravne norme ter potrebe življenja.⁶² Jasno je, da mora slediti od blizu dogajanjem gospodarskega življenja ter smatrati spremembe kot nujne. Ne sme zatajiti dejstva, da obstoji nasprotje med zakonom in dejanskim stanjem, ampak mora vedeti in voditi račun o naravnem značaju gospodarskega razvoja, ki v namenu, da se zasigura stabilnost uprave in poslov podjetja, skuša odstraniti mase delničarjev, ki plačajo samo svoj podpisani znesek denarja, ne kažejo pa prav nikakega zanimanja za družbino dejavnost. Ne zadostuje torej le upoštevanje padca prestiža akcije, ampak zlasti tudi potrebe podjetja po stabilnosti uprave, kajti dobrobit delničarjev in družbinega podjetja je odvisna i od učinkovite kontrolne funkcije delničarjev v skupščini i od varnosti pred prečestim menjavanjem družbinega vodstva. V središču vsega zanimanja zakonodavca kot reformatorja delniškega prava mora biti podjetje kot važna ustanova narodnega gospodarstva, čigar interesom morajo biti podrejeni tudi interesi delničarjev.

16. Spričo neizogibne potrebe po reformi je treba torej upoštevati naslednje osnovne probleme:

1. uveljaviti višji kolektivni interes države oz. družbe in interes podjetja, ki jima mora služiti ves organizatorični ustroj delniške družbe;

2. zagotoviti prestiž delnice s pravično organizacijo, in sicer s tem da se

a) povrne prava funkcija skupščini kot najvišji oblasti družbe;

b) zavaruje stabilnost uprave, oz. ojači položaj uprave tako, da skupščina vendarle ne izgubi na svoji važnosti in funkciji, ki mora biti delničarjem zasigurana, da morejo izvrševati svoje temeljne pravice, in

c) da se zagotovi učinkovita in neodvisna kontrola nad upravnim poslovanjem.

3. podeliti dalekosežno zaščito posameznemu delničarju, manjšini in družbinemu podjetju proti zlorabi večinskega načela skupščine in sicer

⁶² „Il faut par une efficace pesée sur les faits et par une opportune correction des théories légales mettre fin au divorce entre le fait et le droit“ — Gaillard, op. cit., 13.

4. s široko pravico izpodbijanja sklepov skupščine;

5. ustanoviti dalekosežno odgovornost organov in vseh oseb, ki bi zlorabili svoj vpliv v očitno škodo interesov delničarjev in družbinega podjetja. (Dalje prihodnjič.)

Procesualne težkoče pri praktični uporabi določbe § 184 kz.

Dr. Avgust Munda.

I.

Uvod.

Že takoj spočetka, ko je dobil veljavo novi kazenski zakonik, so se pokazale v sodni praksi večje ali manjše težkoče pri uporabi določb o kaznivih dejanjih zoper telesno varnost (§§ 178—186 kz.). V teh vrsticah se hočemo pečati le s prestopkom udeležbe pri tepežu. Pokazati hočemo na neke zakonodajne neskladnosti te določbe, zlasti pa na težkoče, ki nastanejo ob praktični uporabi te določbe. Zato moramo poseči nekoliko tudi na ratio legis, ki je vodila zakonodavca, ko je uzakonil to določbo.

Tepeži se navadno končajo s hudimi posledicami, s telesnimi poškodbami, včasih celò s smrtjo. Vsak pretep je združen z nevarnostjo za življenje ljudi in za javni mir in red. Zato se kaznuje pri nas in drugod že sama udeležba pri tepežu.

Zgodovinski razvoj te določbe je ta, da so svojčas kaznovali vse udeležence pretepa zaradi suma storilstva, če je bil pri tepežu kdo usmrčen ali poškodovan, pa se ni dalo dognati, kdo je storilec (presumpcijska teorija). Tako kaznuje n. pr. avstr. kz. vsakogar, kdor se je pri tepežu, nastalem med več ljudmi ali pri grdem ravnanju, započetem zoper eno ali več oseb, lotil („Hand angelegt“)¹ usmrčenega ali poškodovanca, pa se ne da dognati, kdo mu je prizadel smrtno ali težko telesno poškodbo (§§ 143, 157). Enako določbo ima tudi srbski kz. (§§ 162, 182). Tudi osnutek srbskega kz. iz l. 1910. (§ 145) grozi s kaznijo onemu, ki se udeleži

¹ Presumira se, da je vsak tak udeleženec prizadel poškodovancu telesno poškodbo ali smrt.